

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי ו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף קיט

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

האם בני היו במצרים 210 שנים או יותר?

נוקטת הגמ' שלבנות צלפחד היה נס כדרך שהיה ליוכבד, שיכלו להתעבר למרות שנישאו לאחר גיל ארבעים. והוכיחה הגמ' שיוכבד הייתה בת 130 כאשר עמרם החזיר אותה ובאותה שנה נולד משה רבנו.

ועי' ברשב"ם באריכות את החשבון, שיעקב אבינו רמז לבניו "רדו שמה" ומנין "רדו" עולה ל101 שנים. ומביא הרשב"ם את החשבון השנים מהסדר עולם.

לא שייך למנות את שנות גלות מצרים בסך ארבע מאות שנה, בתקופת שהות בני ישראל במצרים בלבד. הסיבה לכך היא, ביאר רש"י (בראשית טו, יג; מגילה ט, א ד"ה ובשאר), שקהת בנו של לוי היה בין היורדים למצרים (בסדר הדורות, אלף השלישי הביא מהרלב"ג שקהת נולד בשנת 2235 לבריאת העולם והיה בערך בין שנתיים כאשר נכנסו למצרים). יחד עם יעקב אבינו. אם נחשב את מלוא השנים שחי קהת (בסדר הדורות, אלף השלישי, הביא משלשלת הקבלה שפטר קהת בשנת 2348 לבריאת העולם), בתוספת השנים שחי בנו עמרם (בסדר הדורות, אלף השלישי, חישוב שנולד עמרם בשנת 2261 לבריאת העולם. נפטר בגיל 137 כמבואר שמות ו, כ.), בתוספת השנים שחי בנו משה רבנו עד יציאת מצרים (בסדר הדורות, אלף השלישי, הביא שנולד בשנת 2368 לבריאת העולם. כאשר עמד לפני פרעה היה בן 80 כמבואר שמות ז, ז), יעלה החשבון לא יותר משלוש מאות מחישים שנה (כך כתב רש"י שמות טו, יג; והרשב"ם לפנינו. אף שבחשבון יעלה לכל היותר 330 שנים). וזה אינו חשבון מדויק, היות וקהת חי שנים רבות אחר שנולד בנו עמרם, וכן עמרם חי שנים רבות אחר שנולד משה רבנו. אם כן, בודאי שלא שייך לחשב את שנות גלות ארבע מאות שנה אך ורק בארץ מצרים.

בהכרח, שהתורה כשאמרה "גר יהיה זרעך בארץ לא להם", לא התכוונה שישוה דווקא במחוז המצרי. ביאר רש"י, שבמצרים היו בני ישראל אך ורק מאתיים ועשר שנים. וחשבון "ארבע מאות שנה" התחיל מעת לידת יצחק (דבר זה תלוי במחלוקת ראשונים גדולה, עכ"פ כך הביאו בעלי התוספות על התורה שמות יד, י; תנחומא ד, ז, ד), ובאותה עת כבר נזכר בפסוקים לשון של "גרות" על האבות ובכך התקיים לשון הפסוק "גר יהיה זרעך".

ב"מכילתא" וב"פרקי דרבי אליעזר" (פרק מח), יצחק אבינו נולד, כאשר היה אביו אברהם אבינו בן מאה שנים. יעקב נולד, כאשר יצחק אביו היה בן שישים. יעקב אבינו ירד למצרים, כאשר היה בן מאה ושלושים שנה. צירוף השנים עולה לחישוב מאה תשעים שנה. בני ישראל שהו במצרים מעת שיעקב אבינו ירד למצרים יחד עם השבטים, סך מאתיים ועשר שנים, עולה החשבון לארבע מאות השנים שזנכרו במעמד בריית בין הבתרים. הסיבה שמחמתה מתחיל חשבון הגלות מעת לידת יצחק מבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק מח), שמום שזנכר במעמד בריית בין הבתרים "גר יהיה זרעך", ואצל יצחק אבינו נזכר "כי ביצחק יקרא לך זרע" (בראשית כא, יב).

לפי"ז כאמור, יוכבד נולדה בין החומות ומשה רבינו ביציאת מצרים היה בן 80, נמצא שהפרש הוא 130 שנה, כחובן כל זה כפי הביאורים המוכרים שבני ישראל שהו במצרים 210 שנים.

אבל הרמב"ן על התורה מביא ביאור שלפי דבריו החשבון יהיה בגדר הנסתר. שאלו הראשונים שאלה ידועה, שהרי לאברהם אבינו במעמד בריית בין הבתרים נאמר שעם ישראל יהיו בגלות 400 שנה בארץ לא להם. כאשר בני ישראל יוצאים ממצרים אומרת התורה ומושב בני"ו כו', סך 430 שנה. איך מבארים את ב' הפסוקים האם היו בבזירה 400 או 430 שנה. ונושא זה ארוך ולא נביא את כל השיטות, אלא את שיטת הרמב"ן הנוגעת לעניינו.

הרמב"ן (שמות יב, מ, וביאור השני) ביאר כך, אמר הקב"ה בברית בין הבתרים, לפני שבני ישראל יקבלו את הארץ המובטחת יהיו בארץ לא להם ימים רבים ארבע מאות שנה. והוסיף עוד קודשא בריך הוא, "וזור רביעי ישובו הנה" (בראשית טו, טז) כלומר, לא מיד כאשר יסתיימו ארבע מאות שנה, יחזרו לארץ. אלא יתעכבו בגלות עד הזור הרביעי, כדי הזמן שיושלם עון האמורי, "כיון שאין הקב"ה נפרע חאומה עד שתתמלא אשתה" (רש"י בראשית טו, טז). הקב"ה לא אמר לאברהם אבינו בדיק את כמות השנים שהיו בגלות בפועל, אלא אמר לו: ארבע מאות שנה, בתוספת מספר שנים עד שיושלם עון האמורי. ביציאת מצרים, אמרה התורה כמה זמן נוסף לבני ישראל עד שיושלם עון האמורי, וזה הכוונה בדברי הכתוב "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשנים שנה וארבע מאות שנה", התורה הדגישה שעתה בני ישראל יצאו לחרות עולם ויכולים לבא אל הארץ המובטחת.

חשבון השנים הוא מלידת יצחק - והם ה"ארבע מאות השנים" הידועים שזנכרו לאברהם אבינו במפורט, ועוד שלושים שנה - שנרמזו לו עד שיושלם עון האמורי. ובאמת התעכבו בני ישראל במצרים עוד שלושים שנה יותר מעבר לארבע מאות שנאמרו לאברהם במפורש.

תמה הרמב"ן, מדוע לחשב את הגלות רק מלידת יצחק ולא קודם לכך, מעת בריית בין הבתרים. ואם נחשב את הארבע מאות שלושים שנה מהעת ההיא, יוכלוים לבא אל הארץ המובטחת.

נמצא שהיו ישראל במצרים כמו מאתיים ועשר שנים או קרוב לזה. ואם יש מסורת בישראל שהיו במצרים מאתיים ועשר שנים. נקט הרמב"ן, שחשבון זה אינו מדרת יעקב למצרים, אלא מעת עשרה שנה אח"כ מעת פטירת יעקב, אך אם כך, שהו במצרים מאתיים ועשר שנים.

לפי ביאור זה, עולה בחשבון דבר מופלא שאינו מתאים כלל לחשבונם של שאר השיטות. לפי כל החשבונות הידועים, דבר מוסכם שבני ישראל שהו במצרים סך מאתיים ועשר שנים. שהרי חשבון ארבע מאות שנה מתחיל מלידת יצחק, שנולד בשנת ב' אלפים מח' לבריאת העולם (2048), לאחר מאה תשעים שנה יעקב מגיע למצרים, בשנת ב' אלפים רל"ח לבריאת העולם (2238). יציאת מצרים הייתה לאחר מאתיים ועשר שנים, בשנת ב' אלפים תמח' לבריאת העולם (2448). (תוספת של שלושים שנה, ממעמד בריית בין הבתרים, או מיציאת אברהם מאור כשדים) לפי ביאורו של הרמב"ן, שהו במצרים יותר מ"מאתיים ועשר שנים", נוספו להם עוד שלושים שנה כדי שיושלם עון האמורי. נמצא ששהו במצרים מאתיים ארבעים שנה, ויציאת מצרים הייתה רק בשנת ב' אלפים תע"ח לבריאת העולם (2478).

הנוגע לסוגיית שלנו, שא"כ תמוה מאוד איך נלמד שיוכבד הייתה בת 130, כל החישוב מתבסס על הפחתה של 80 שנותיו של משה מ210 שנים שהיו בסה"כ במצרים, אולם אם היו 240 שנה במצרים, יוכבד הייתה בת 160 בעת לידת משה רבנו. ולא משמע בגמ' שהנס הייתה שלכל הפחות הייתה בת 130.

אולם מלבד זה ביאור זה קשה, שישארו במצרים 30 שנה מאחר יותר, וכך כתב בסדר הדורות, "אלף השלישי", לשיטת הרמב"ן, ותמוה שאם כך אף התעכבה כניסתם לארץ, שהרי זה ברור שהיו במדבר ארבעים שנה, ועי' בביאור רבינו בחיי ובהערת המהדיר הרב חיים דוד שעוועל, מוסד הרב קוק, תדפיס תשנ"ד.

סיכום הדף

ונושא: נחלת מרגלים ומתאוננים. בנות צלפחד

למדנו בברייתא לעיל שבני המרגלים והמתאוננים קיבלו חלק בארץ מחלק אבי אביהם ואבי אמותיהם. **מאידך בברייתא אחרת** מבואר שקיבלו בזכות עצמם. **מבארת הגמ', א נחלקו** הברייתות האם החלוקה הארץ **ליוצאי מצרים** או **לבאי הארץ**, לצד יוצאי מצרים קיבלו רק בזכות דורות ראשונים. אולם לצד באי הארץ, קיבלו בזכות עצמם. **ב** התחלקה לבאי הארץ, **בזכות עצמם נטלו** אם היו בני כ' בכניסה לארץ, **ואם לא היה בן כ'**, היה נטל בזכות דורות ראשונים.

על מה שנאמר במשנה שבנות צלפחד **נטלו חלק בכורה של אביהם, שאלה הגמ'** והרי אין הבכור נוטל בדבר הראוי לבא, אלא אך ורק בדבר המוחזק בנחלת אביו. **ביאר רב יוחנא בשם שמאל** שהכוונה שקיבלו במטלטלים שהיו להם היינו יתדות האוהלים. **וקשה** להעמיד בדבר זה, שהרי לעיל הביא הגמ' את הפסוק ביהושע ששפט מנשה קיבלו עשרה חלקים וכו', **אלא כפי שהתבאר לעיל** ארץ ישראל הייתה מוגדרת כמחזקת ליוצאי מצרים. **שואלת הגמ'** **הגמ'** היינו בברייתא שאמר רבי חידיקא, היה לי חבר מתלמידי ר"ע שקראו לו שמעון השקמוני ואמר, **שמשה רבינו ידע שבנות צלפחד יורשות אך לא ידע האם הם נטלות חלק בכורה**, והריהו ראויה פרשת נחלות ליכתב ע"י משה רבינו וזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן. **ידע משה רבינו שמוקשה דינו במיתא, לא ידע באיזו מיתא**, וראויה הפרשה להיכתב ע"י משה רבנו אלא שנתייבב מקושש מתנבאים, שהם אינם נכנסים אלא בניהם.

ותעמדה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאים וכל העדה **מבארת הגמ'** שלא יתכן שישאלו את משה ולא ידע ואח"כ ישאלו את הנשיאים וכו', שהרי אם משה רבנו אינו יודע כי"ש שהשיא אינם יודעים, **אלא לדעת רבי יאשיהו** מסרטים את המקרא ובתחילה עשה דבר וכו' ורק בסוף לפני משה רבינו, **וסבר רבי יאשיהו** שאין חולקים כבוד לתלמיד במקום הרב. **דעת אבא חנן בשם ר"א**, כולם ישובו בבית המדרש ושאלו בנות צלפחד את כולם, **וסבר** שחולקים כבוד לתלמיד בפני הרב, ולכן שאלו לפני משה את אלעזר והנשיאים. **ומבארת הגמ' להלכת, אם הרב בעצמו חולק כבוד לתלמיד**, א"כ חולקים כבוד לתלמיד בפני רבו. **ואם הרב אינו מכבדו**, אין חולקים כבוד לתלמיד.

למדנו בברייתא בנות צלפחד היו **חכמניות, דרשניות, צדקניות**. מבארת הגמ', "חכמניות" שדברו באותה שעה שמצאו פתח לדבריהם, **שאמר רבי שמאל בר רב יצחק**, משה רבינו ישב ודרש בפרשת יבום, ואמר שאמיש בת למת אין בה פרשת יבום, **שאלו** בנות צלפחד אם אנו פוטורת מיושבא כבן, וקבל נחלה כבן, ואם לאו ישיהו יבום לאמנו. מיד **ויקרב משה** את משפטן לפני ד'. **דרשניות** שאמרו שאם היה בן לאביו, לא היינו תובעות נחלה (נחלקו הרשב"ם והתוס' מהיכן ידעו שבת אינה יורשת במקום שיש בן). **ואמר רבי ירמיהו** שברייתא שמבואר שאמרו שאם היה לבת לא היו תובעות, צריך למחוק את המילה "בת". **ואב"י** אמר שכונת הברייתא שאם לצלפחד היה בת הבן. **צדקניות** שנישאו לאדם הגון להם משבטם.

למד ר"אב"י אפילו הצעירה שבבנות צלפחד לא נישאת קודם לגיל מ'. **שואלת הגמ'** והרי **אמר רב חנניא**, אשה שנישאת עד גיל כ', מדרך הטבע שיכולה ללדת עד גיל ס'. נישאת בת כ' יולדת עד גיל מ'. אבל אם נישאת בגיל מ' שוב אינה יולדת. **מבארת הגמ' מתוך שהיו צדקניות** נעשה להם נס כדרך שהיה ליוכבד שנאמר **ויולך איש מבית לוי ויקח את בת לוי** באותה שעה יוכבד הייתה בגיל 130, **א"כ מדוע נקראת בשם "בת"**. והחשיבה שאמר רבי חנניא, יוכבד היא הייתה הנפש השבעה בשנה שזכנסו למצרים, שהורחה הייתה קודם למצרים ונולדה בעת שהגיעו למצרים. ומשה רבנו בעת יציאת מצרים היה בן 80 שנה, סה"כ היו במצרים 210 שנים, אם נוריד מחשבון 210 שנים את שנותיו של משה יעלה לנו 130, בגיל זה הייתה יוכבד בשעה שהחזירה עמרה **מבארת הגמ'** שנקראת "בת", **שאמר רב יוחנא בר זבדא** שניולדה בה סימני נערות נעדה הבשר ותפשטו הקמטים וחזר יופי למקומו. **כאשר החזיר עמרה** את יוכבד מבואר בפסוק לשון "ויקח" ולא "ויחזיר", **אמר רב יוחנא בר זבדא** תלמד שלקחה כאשר חדשה, הושיב אותה בחופה ואהרן ומרים היו משרורים ומלאכי השרת אומרים "אם הבנים שמחה".